

Techtextil tapasztalatok

Funkcionális textíliák felületmódosítása

Borsa Judit

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Vegyészmérnöki és Biomérnöki Kar

1111 Budapest Műegyetem rkp. 3.

jborsa@mail.bme.hu

Az európai textil- és ruházati ipar jövőjének alapja a nagyobb hozzáadott értékű, új tulajdonságokat hordozó termékek, új textilalkalmazások fejlesztése, ilyen termékek gyártása. Különös jelentősége van a műszaki textíliáknak, amelyek fejlesztését, gyártását és kereskedelmét évek óta rendszeresen a frankfurti TECHTEXTIL kiállításokon mutatják be. Az idei, 13. ilyen kiállításon 43 ország 1201 kiállítója vett részt, a látogatók száma valamivel meghaladta a két évvel korábban tartott legutóbbiét: A 23 300 látogató 85 országból érkezett, nem csak Európából, hanem az USA-ból és a Távol-Keletről is jöttek.

Különös figyelmet érdemelnek a **funkcionális textíliák**, amelyek egy vagy több speciális tulajdonságukkal (pl. mikrobaellenes hatás, olajtaszítás, víztaszítás stb.) többféle célra alkalmasak.

A funkcionális textíliák csúcst jelentik az „**intelligens textíliák**”, amelyek képesek a külső környezet változásaira reagálva ahhoz alkalmazkodni. Intelligens a textília akkor is, ha beépített elektronika segítségével információ továbbítására alkalmas.

Jelen cikkünk célja a funkcionális textíliák rövid összefoglalása, a lehetséges előállítási módszerek bemutatása, különös tekintettel a Frankfurti TECHTEXTIL vásáron látottakra. Az ún. intelligens textíliákra ez a közlemény nem tér ki.

1. Funkcionális textíliák

A funkciókat három csoportba sorolhatjuk:

- fokozott viselési komfort, időjárás elleni védelem,
- egyéb külső hatások elleni védelem,
- optimális kezelési tulajdonságok.

a) A fokozott viselési komfort, időjárás elleni védelem összetevői:

- hőszigetelő/hővezető képesség,
- nedvszívó és nedvesség-elvezető képesség,

1. ábra. Felületkezelésre is alkalmas digitális textilnyomó gép

- a ruházat szellőző képessége,
- kis súly, nagy rugalmasság,
- bőrszenzorikus hatás (kellemes fogás, allergia keltés kizárása),
- testszag elleni védelem (antibakteriális anyag; ciklodextrin, mint molekulacsapda).

b) Egyéb külső hatások elleni védelem:

- káros UV sugárzás ellen,
- elektromágneses sugárzás ellen,
- erős hanghatás ellen,
- tűz és különlegesen magas hőmérséklet ellen,
- mechanikai hatások (vágás, szúrás stb.) ellen,
- közlekedési balesetek ellen,
- mikroorganizmusok ellen,
- rovarok és atkák ellen,
- elektrosztatikus feltöltődés ellen,
- kémiai hatások ellen.

c) Optimális kezelési tulajdonságok:

- szennyezőanyag-eltávolítás és szennymentesítés,
- öntisztuló textíliák, amelyek kétféle módon működhetnek: a lótszlevél elvén, ahol a nanoméretű finoman strukturált szuperhidrofób felületről a szennyeződés legördül, vagy azon az elven, hogy fotokatalizátor jelenlétében a szennyeződés fény hatására oxidálódik, elbomlik.

2. A funkciók kialakításának módjai

A kívánt funkció kialakításának többféle módját alkalmazhatják:

- a funkciót beépítik szálképzéskor,
- különleges textilszerkezetet alakítanak ki,
- felületkezelést alkalmaznak,
- a kelmét a funkciót hordozó egyéb anyaggal társítják (laminálás, flokkolás azaz szálszórás),
- az előbbi eljárásokat kombinálják.

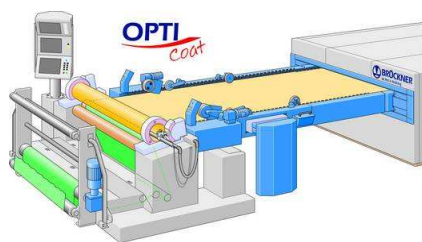
A legnagyobb jelentősége a **felületkezelő eljárásoknak** és a **társításnak** van.

2.1. Felületkezelő eljárások

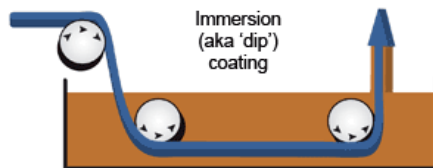
Ide tartozik a telítés, a digitális nyomás, a kenés, a plazmakezelés, a nanotechnológia, valamint ezek kombinálása

A telítés klasszikus textiltechnológiai művelet: a funkciót adó anyag megfelelő oldatával pl. fuláron telített, majd kipréselt kelmét szárítják, a funkciót adó anyagot rögzítik.

A digitális nyomtatás nemcsak színező-tínták felvitelére (1. ábra) alkalmas, hanem bármilyen olyan, funkciót hordozó anyagnak a textíliára juttatásában is használható, amely az érzékeny tintasugaras nyomtatófejekből kedvezően továbbítható. A felvitt anyag mennyiségétől, ill. a kelme nedvszívó képességétől

2. ábra. Brückner kenőgép

3. ábra. Kenés bemerítéssel (dip-coating)

4. ábra. Habrétegelő felvitelére alkalmas fulár

függően az anyag a kelme jelentős részét vagy akár egészét átíthatja. A rögzítés módja ugyanaz, mint a telítő eljárásokban. A technológia anyagtakarékos,

környezetkímélő, de nagy beruházási igényű – a gyakorlatban még kevésbé alkalmazott.

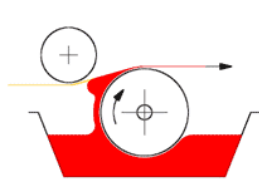
Bevonatolás során a funkció(ka)t biztosító réteget a textilra egyik vagy mindkét felületére viszkozus anyag felhordásával és annak rögzítésével (szárítás, hőkezelés) alakítják ki. A technológia alaposan kidolgozott, a szükséges berendezések nagy választéka kapható.

A művelet a teljes kezelésre kifejlesztett kenőgépeken (pl. 2. ábra) kívül *megező textilkészítő gépek átalakításával* is megvalósítható. Az anyagfelhordás végezhető pl. bemerítéssel (3. ábra), fulárral (4. és 5. ábra) vagy rotációs nyomógéppel (vésett henger: 6. ábra, filmnyomás: 7. ábra), utóbbi esetekben ún. telihenger és mintázott henger (7. ábra) is alkalmazható.

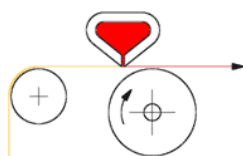
Hideg plazmakezelés: A plazma az ún. negyedik halmazállapot. Elektromos erőterben a gázok töltéssel rendelkező részecskékre (ionok, gyökök, elektronok) bomlanak (8. ábra). Levegőt, oxigént, nitrogént, argont, héliumot alkalmaznak. A plazma hatására a felületen jelentős változások (pl. ionos csoportok keletkezése, láncszakadás a molekulában, keresztkötés kialakulása) mennek végbe anélkül, hogy az anyag belsejében a tulajdonságok megváltoznának. Plazmakezeléssel a felület aktiválható a későbbi technológiák előkészítéseként (pl. nedvesedőképesség, színezhetőség javítása). A plazmában különböző anyagokat alkalmazva lényegében új funkcionális bevonat is kialakítható ily módon, pl. fémréteg, polimerréteg, égésgátló stb. (9. ábra). A plazmakezeléssel megváltozik a felület minősége, ezáltal a fogás, a tisztaság, a textíliát hidrofíllé vagy hidrofóbbá, olaj- és szennytaszítóvá lehet tenni. A plazmakészítés előnye, hogy vízmentes és kevés vegyszert igényel. Laboratóriumi kísérletek után nagyobb berendezések is épültek (10. ábra), a technológia a gyakorlatban egyelőre még kevésbé terjedt el.

Nanotechnológia: Tudományos megállapodás szerint technológiai értelemben nanoméretű az anyag (eszköz), ha legalább az egyik mérete 100 nm (0,1 μm) vagy annál kisebb. Ennek a követelménynek a hagyományos kikészítőkészerek is megfelelhetnek; ezeknek az esetében is jelentős szerepe van a méretnek, pl. az emulzió cseppméretének (11. ábra).

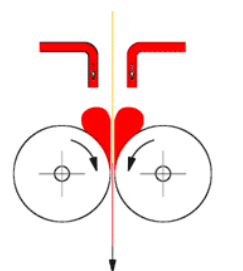
Szűkebb, és a mai használatban elfogadott értelemben csak azokat az eljárásokat nevezik nanotechnológiának, ahol az anyag kis mérete (a megnövekedett felület/térfogat arány) minőségi változással, új tulajdonság kialakulásával jár együtt (pl. a nanoméretű titán-dioxid fotokatalitikus hatása, a nanoméretű ezüst antibakteriális hatása, a nanorétegű kerámia rugalmas, hajlékony jellege stb.).

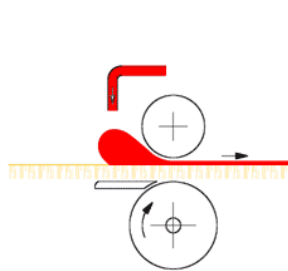
Pflatschwerk
slop - padding device

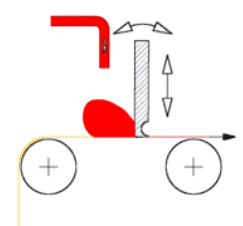
Schlitz rakel
slotted squeegee

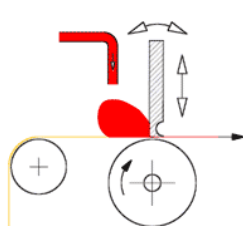
Foulard - Duplex Auftrag
padder - duplex-application

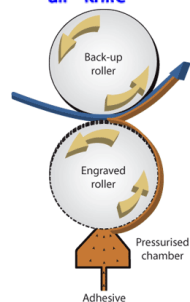
Roll rakel
roller squeegee

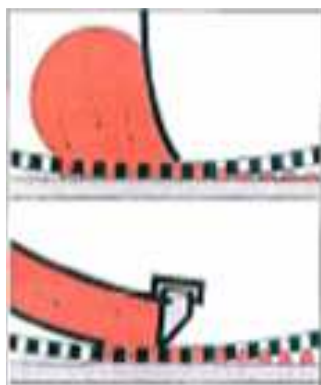
Luft - Rakelsystem
air - knife

Messerrakel
knife squeegee

6. ábra Kenés vésett hengerrel

Nano méretű anyagokat nagyobb részecskék aprításával („top down”), vagy egészen kis részecskék összerendezésével („bottom up”) lehet előállítani. A felületi nanoregion kialakítását plazmakezeléssel, rágózóléssel, szol-gél szintézissel, elektromos leválasztással végzik.

A kis részecskeméretből adódó új tulajdonság szemléltetésére lássunk két, sokat kutatott és már a gyakorlatban is alkalmazott anyagot, a titán-dioxidot és az ezüstöt.

A *nanoméretű titán-dioxid, mint fotokatalizátor hatásának elve a következő*. A titán-dioxid félvezetőben fény hatására az elektronok gerjesztődnek, a vezetési sávba jutnak, ezzel egyidejűleg lyukak keletkeznek (12. ábra). Nagyobb szemcsékben a lyukak és az elektronok rekombinálnak, míg nanoméretű szemcsében van esélye az elektronoknak és a lyukaknak, hogy a felületre kerüljenek. Az

gyökök keletkeznek. A gerjesztés hatására keletkező lyukak révén is keletkeznek hidroxil-gyökök. Mindez a szerves anyagok oxidatív bomlásához vezet.

A *nanoezüst, mint antimikrobiális anyag hatásának elve a következő*: Az ezüst antimikrobiális hatásáért a felületen kialakult oxidréteg, ill. a keletkező ezüst sók felelősek; ezek a mikroorganizmusok több fontos élet-funkcióját (pl. fehérjeépítés, oxidáció) blokkolják. A nanoméretű ezüst különleges hatékonysága abban rejlik, hogy a felületi oxidréteg vastagsága független a részecske méretétől, tehát óriási fajlagos felület esetén nagyobb mennyiségű hatékony rétegre számíthatunk.

2.2. Társítás

Flokkolás (szálszórás) (társítás membránnal). Elektrosztatikus erőterben igen rövidre vágott szálrészecskéket juttatnak szabályos irányítottsággal vagy a teljes felületre, vagy a mintának megfelelő helyekre. Ezt a technikát a ruházati iparban mintázásra használják, de újabban az autógyártásban a belső elemek felületi módosítására is alkalmazzák. A kialakított szálrétegnek hang- és hőszigetelő, valamint fogásjavító szerepe van.

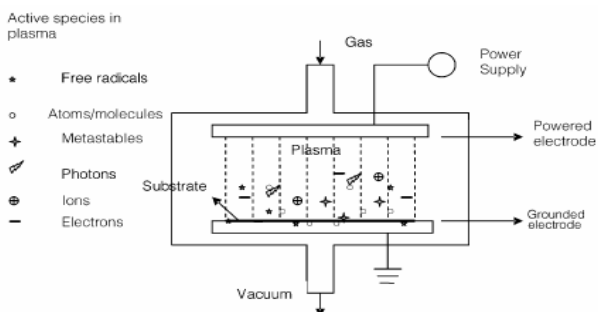
Laminálás. A „lélegző-membránok” a test felőli vízgőztranszportot, a test szellőzését lehetővé teszik, míg a külső környezetből érkező pl. „folyadékok” (eső) hatásától kellő zárással védenek (13. ábra). Ezt speciális méretű, a vízcseppnél lényegesen kisebb, a vízmolekulánál lényegesen nagyobb pórusok kialakításával érik el. A funkciót hordozó réteget, a polimer membránt ragasztással, egy vagy mindkét oldalon a felhasználásnak megfelelő textiliával társítják, laminálják.

3. Funkcionális műszaki textíliák a TECHTEXTIL tapasztalataiból

A 13. TECHTEXTIL kiállításon nagyon sok kiállító mutatta be termékeit. A közlemény a *Clariant* és a *Kluth* cég példáján mutatja be a piacon levő funkcionális textíliákat.

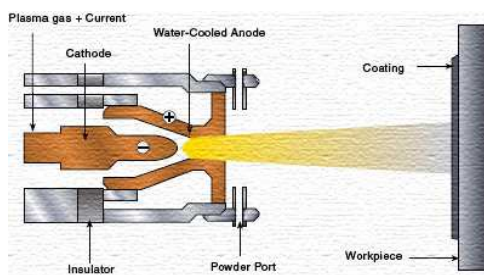
Sok kiállító jelentkezett különféle *felületkezelő gépekkel*. Ezen kiállítók közül többek honlapcíme a közlemény befejező részében szerepel.

A *Clariant* cég honlapján (www.clariant.com) szereplő vegyszerkinálat rendkívül széles, az elérhető textílfunkciók közül kiemelendő néhány: nedvszívó, gyorsan száradó, szennyeleresztő, könnyen kezelhető, víz- és olajlepergető, ibolyántúli sugárzás elleni védelmet nyújtó, rovarűző, lángálló. A funkciókat jelző címkékre példák a 14. ábrán láthatók.

8. ábra. Plazmaképződés elektródok között

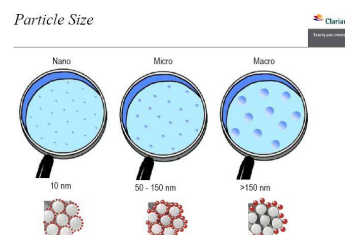
elektronok a felületen adszorbeált oxigénnel reagálva szuperoxid-gyökionokat képeznek, amelyekből hidroxil-

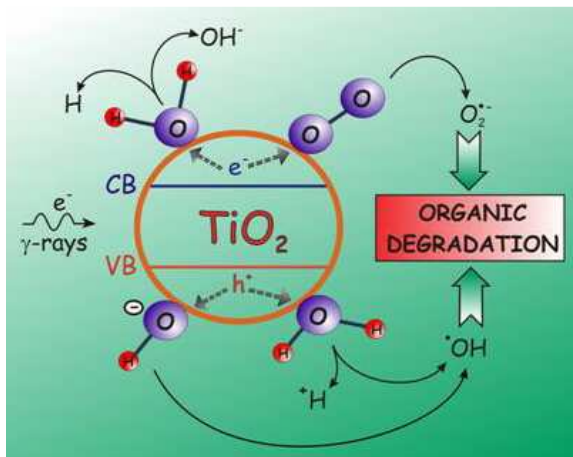
9. ábra. Porszórás plazmával

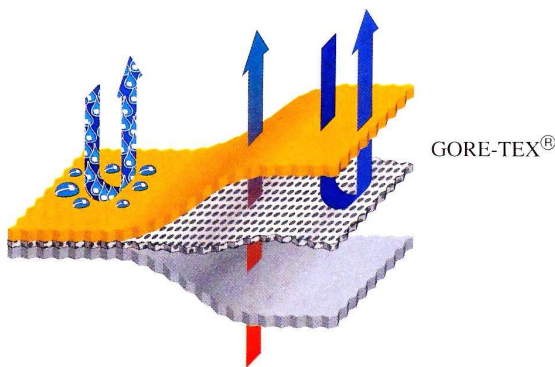
10. ábra. Textília plazmakezelése

11. ábra. A méretek szerepe: a különböző méretű lágyító cseppek eltérő módon veszik körül a szálakat

12. ábra. A titán-dioxid nanoszemcsében és a felületén fény hatására lejátszódó folyamatok

13. ábra. Vízálló, lélegző többrétegű textil szerkezet Gore-Tex membránnal

A **Kluth** cég (www.ejkluth.de) elsősorban felületkezeléssel és társítással előállított funkcionális textiliákat mutatott be. Ezeket szemlélteti a 15. ábra.

Alapanyagok: pl. szövet, kötött kelme, nemszőtt textília, műbőr, membrán, hálók, háromdimenziós textiliák, papír

A funkciót hordozó segédanyagok (szubsztrátumok): pl. akrilátok, poliamid kopolimerek (CoPA), poliészter kopolimerek (CoPET), etil-vinil-acetát (EVA), paraffinok, látexek, poliolefinok, politetrafluor-etilén (PTFE), PVC, poliuretán, szilikonok.

4. Néhány felületkezelő gépet gyártó cég elérhetősége

- JAKOB WEIß & SÖHNE Maschinenfabrik GmbH
www.jws-online.de
- COATEMA www.coatema.de
- STORK www.storkprints.com/
- ZIMMER www.zimmer-austria.com
- TIMATEC www.timatec.at
- ICS www.icsimpianti.it
- MONFORTS www.ibg-monforts.de
- UNITECH www.unitechgroup.it
- COATEX www.coatex.it

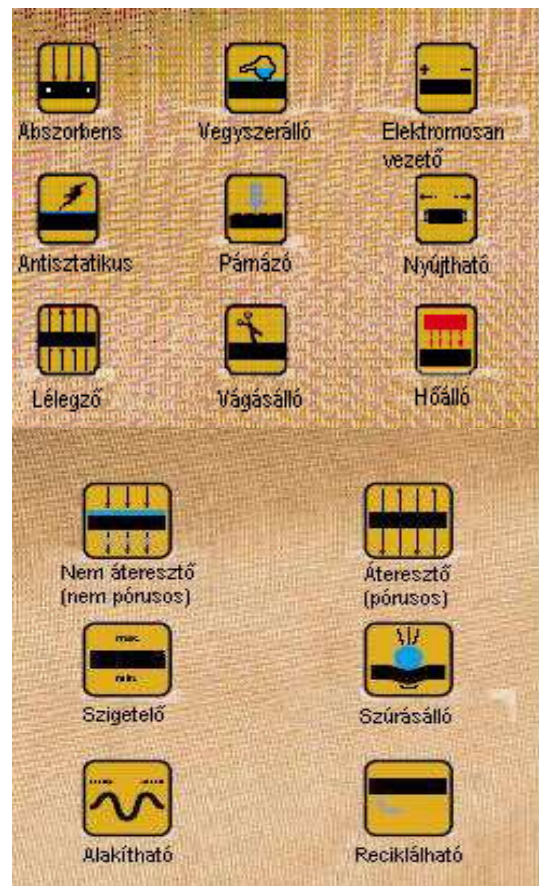
Effect Labels 2009

Effect Labels 2009

14. ábra. Textilfunkciókat jelző címkék (Clariant)

15. ábra. Textilfunkciókat jelölő címkék (Kluth)

- KKA www.kka-plants.com
- KLIEVERIK www.klieverik.com
- BRÜCKNER www.brueckner-tm.de
- HANSAMIXER (habkezelés) www.hansamixer.de
- AHLBRANDT (plazma, korona) www.ahlbrandt.de

Köszönetnyilvánítás

A TEXPLAT 1. munkacsoportjának tanulmányából néhány részlet bekerült ebbe az összefoglalóba, ezért köszönet illeti Máthé Csabáné dr.-t, dr. Kokasné dr. Palicska Líviát és Kutasi Csabát.